

Fiatalok Az „Öregről” és az öregekről

A névadó szellemének ápolása — s így a tudományok iránti fogékonyság fejlesztése, az önálló kutatómunkára való ösztönzés jegyében fogant néhány évvel ezelőtt a Bolyai-napok megrendezésének gondolata. Az alkalmanként háromnapos rendezvénysorozat gyorsan túlnőtt eredendő tartalmi és formai keretein: politikusabbá vált. hatóköre — más intézmények diákküldötteinek meghívásával — mondhatni városi szintűvé szélesedett.

Az idén a társadalompolitikai szekció „Az ifjúság és a társadalom” című fóruma kívánta közvetlen módon is biztosítani az évről évre karakterisztikusabbá váló, nagyobb hatásúvá fejlődő Bolyai-napok ezen jellegzetességeit. A politizáló szándék — mint az alábbiakban bizonyítjuk is — maradéktalanul megvalósult. A vendégiskolák diákjai azonban — bár a meghívásnak eleget tettek — alig vettek részt a vitában, amely így végül is a „bolyaisták” eszmecseréjére szűkült. (Tanulság: jobban fel kellett volna készíteni őket a hozzászólásra, hogy legyőzhessék az idegen környezetet valószínű bénító hatását, mással ugyanis aligha magyarázható passzivitásuk egy olyan témakörben, amely őket is érinti, amelyben róluk is szó volt.)

A vita közös élményanyagát Gáll István „Az Öreg” című pályadíjnyertes regényéből készült, azonos című film képezte, bár legtöbbször a vita aktív résztvevői közül a könyvet is olvasták. A film tartalmát (s részben mondandóját) Révész György rendező forgatás közbeni nyilatkozatában emígyen summázta: „Egyszerű emberi történetet Az Öreg. Egy öregember és egy baleset során megsérült fiú találkozásának története. Az Öreg és a Fiú két világot képvisel. Az Öreg egy hit és szenvedély jegyében verekedte végig az életet. A Fiú ebből a hitből és szenvedélyből mit sem lát, semmit sem érez meg. Ő csak a konkrét dolgokat képes érzékelni, de ha cselekedni kell, akkor helytáll. Ez a két ember kerül össze egy isten háta mögötti munkahelyre, egy szivattyúházba. Itt kell élniük, összezárva. Kettőjük kapcsolatáról szól a film, meg a hitről, amit ha elvesznek az Öregtől, meghal — ha fizikailag még tovább is él.”

A társadalomban — és ezért a művészetben is — ősidők óta jelen van az úgynevezett nemzedéki kérdés formájában, illetve klasszikus témaként a különböző generációk — elsősorban fiatalok és idősek — egymáshoz való, gyakran ellentmondá-

sos viszonya. A kor nem érdem, hanem állapot — szoktuk mondani tetszetős ellenérvként azokkal az idősekkel szemben, akik a „bezzeg a mi időnkben” fájdalommal tekintenek a fejlődő világra, valamint azokkal az ifjú titánokkal szemben, akik csak legyintenek a jóindulattal, féltő gondolat teli tanácsokra is. Ez az ellenérv, még ha meggyőzőnek tűnik is, nem érzékelteti a probléma bonyolultságát, árnyaltságát. Azt, hogy az öregség például egyszerre parancsol tekintélyt és ébreszt szánalmat, közösséget igényel és rendszerint magánnyal párosul, gazdag tapasztalatokban, amelyek azonban gyakran teherként jelentkeznek és azt, hogy a fiatalságot ezzel szemben a tennivágyás heve és a tapasztalatlanság hiánya, a perspektíva és az egyelőre szűknek bizonyuló keretek közé szorított lehetőségek kontrasztja jellemzi.

Szükségszerű-e, hogy e két generáció között ellentét feszüljön, követhetők-e az idősek példaként, vagy csak a nyomukban járnak az utódok, hogyan lehet ugyanazt a közös célt — végső soron az emberi haladás ügyét — másként szolgálni, van-e ma nálunk, (itt és most, a szocialista Magyarországon) nemzedéki, generációs probléma, s ha igen, erősödik vagy csökken e tendencia; ilyen és ehhez hasonló kérdések körül zajlott a vita a Bolyai-napok társadalompolitikai szekciójában Gáll István és Révész György alkotása apropóján. A vita gerincét alkotó hozzászólások (ha nem is általánosíthatók) mindenesetre tükrözik a diákfiatalok nézeteit önmaguk és az idősebb nemzedék kapcsolatáról, a generációs kérdésekről, ezért találtuk néhányukat közlésre érdemesnek:

★

Bodnár Zoltán: „Semmiben nem azonosulok a fiúval, teljesen távol áll tőlem jellege, gondolkodásmódja, magatartása, s az az érzésem, hogy a mai fiatalság jelentős hányada nem ilyen. Az öregben viszont szimpatikus a nevelő szándék. Az ilyen szándék azonban lehet bántó is, ha direkt jellegű, az öreg azonban elsősorban cselekedeteivel nevelte a fiút. Ennek az eredménye, hogy a fiú jellege változik a film során, e folyamat azonban valószínűleg megszakad az öreg halálával, ha a fiú visszakérül korábbi környezetébe.”

Szabó Gábor: „Ha az öreg halála után a fiú vissza is kerül régi környezetébe, az öreg hatása nem fog elmúlni nyomtalanul. A fiú másként látja az életet az öreg-

gel való kapcsolata után. Flegmaságát, cinizmusát őszinte emberi érzések váltják fel, s ez a film befejező jelenetében csúcsosodik ki, amikor a haldokló öreg mellől orvosért rohan. Az író optimista, és azt sugallja, hogy érdemes bízni a fiatalságban, mert ha vannak is hibái, ezek bizonyos neveléssel megszüntethetők. Ez a fiú elindult egy jó úton, miért legyünk annyira pesszimisták, hogy ne bízunk a legalapvetőbb emberi érzésekben.”

Ujlaky István: „A fiú szerintem sem tipikus. A mai fiatalok jellemesebbek, esetleg konokabbak, sőt önfejtőbbek is. E fiú számára elég rosszra csábító barátja vagy egy pletykás vénasszony két-három mondata és máris elhiszi, hogy az öreg gyilkos, és elég az öregnek néhány emberi szava, máris szimpatikus számára az öreg.”

Józsa Klára: „Mindketten szélsőséges típusú képviselnek, nem általánosítható jellemek, nem hétköznapi emberek. Az öreg nem tud már ma úgy élni, ahogyan mi élünk, még mindig azt a harcot (és úgy) akarja folytatni, mint régen. Ez a „maszekok” elleni kirohanásából is érződik.”

Ujlaky István: „A fiú és az öreg közti különbség abban is megnyilvánul, hogy amikor a fiú nem volt őszinte, akkor hazudott: például, amikor a balesetét mesélte el Fráncinak. Amikor viszont az öreg nem akart igazat mondani, akkor hallgatott. Szerintem a fiú jellemét kétszer fejezte be az író. Először úgy, hogy a nevelés ellenére Fráncihoz csatlakozott, másodsor pedig a könyv végén, amikor megváltozik az öreghez fűződő viszonya. A kibontakozás útját az író az olvasó fantáziájára bízta.”

Pajer György: „Az öregnek és a fiúnak más élményei vannak, teljesen másként alakult életsorsuk. Az öreg egy veterán bányász, míg a fiú mai fiatal, aki a konkrét, kézzel fogható dolgokhoz ragaszkodik. Ez abban is látszik, hogy értelmes munkát szívesen végez, amit azonban az öreg mesél neki, az számára történelem.”

Tóth Gabriella: „Az öreg megrökönyödik, amikor azt hallja, hogy huszonhat évesen lehet valaki igazgató. A fiúnak erről az a véleménye, hogy miért ne. Szerintem ez lényeges probléma a nemzedéki konfliktus szempontjából.”

Ujlaky István: „Az anyagiasság nem konfliktusforrás a fiatalok és az idősebbek között. Az a lényeges kérdés, hogy a múlt a fiatalok számára már történelem, az idősebbek számára pedig átélt valóság. A sajtónak, a televíziónak és a közvéleményt

alakító más eszközöknek kell a közvetítés szerepét vállalni a középút megtalálásához.”

Dóra Anikó: „Az egyes generációknak át kell venniük a tapasztalatokat a megelőző nemzedékektől, azonban ezeket a tapasztalatokat az újat alkotás eszközeül kell felhasználni. Így halad mindig előre az emberiség.”

Józsa Klára: „Én is úgy érzem, hogy nem nagy kérdésekben vitatkozunk, nem éles az ellentét az idősebbek és közöttünk. Ha a hosszú haj miatti szóváltásokat például generációs kérdésnek tekintjük, akkor mindig is lesznek nemzedéki problémák.”

Bodnár Zoltán: „Úgy érzem, hogy a diákok körében nem olyan súlyos az úgyne-

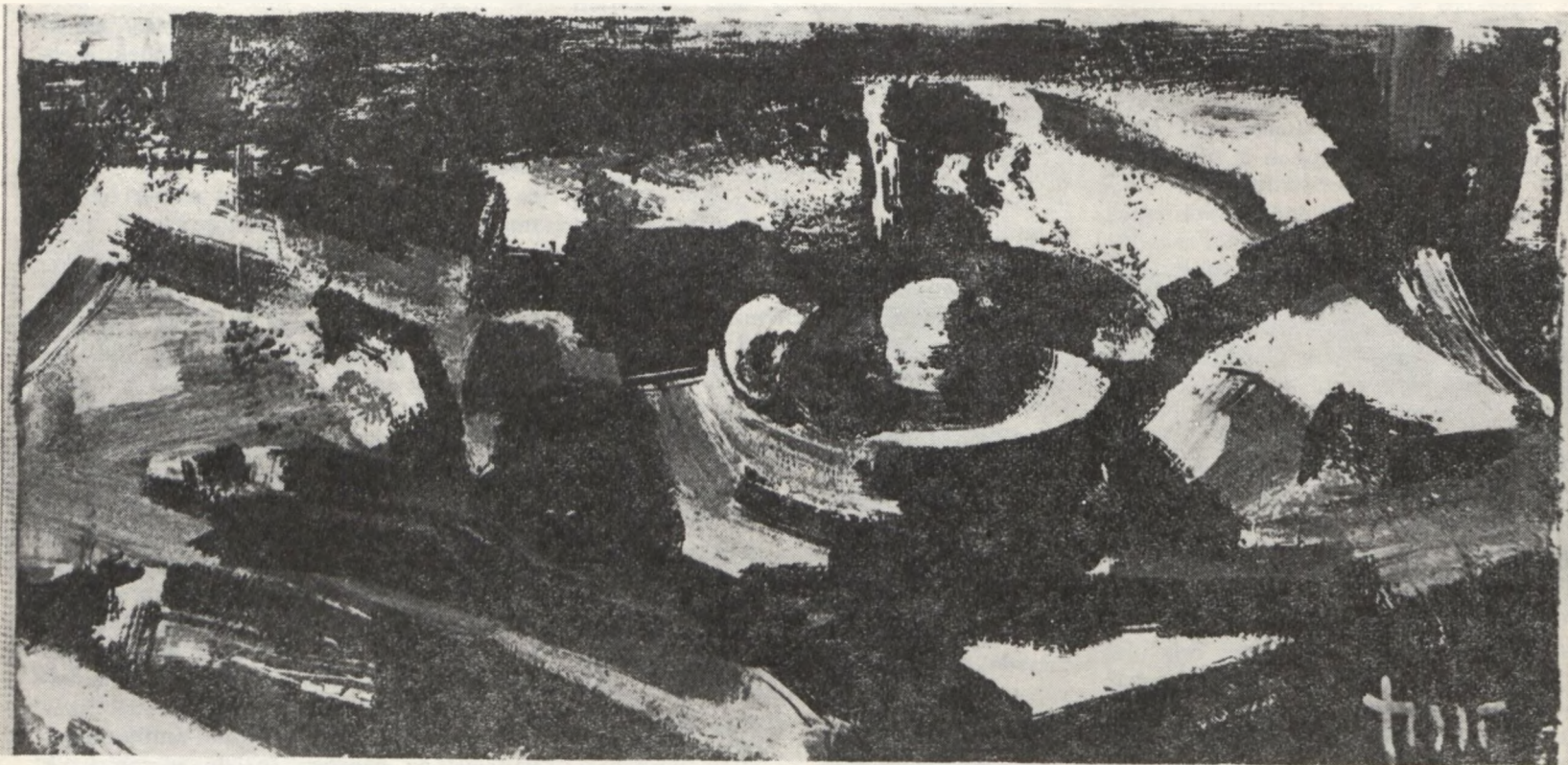
vezett nemzedéki kérdés, mint esetleg más területeken. Az a véleményem, hogy a meglevő problémák megszüntetéséhez nemcsak a fiataloknak kell rugalmasnak lenniük, hanem erre kell törekedniük az idősebbeknek is, s így minden kérdésben közös nevezőre juthatunk.

☆

Összefoglalás, kommentár helyett idézzük Kádár János vitazáró beszédének néhány részletét, amelyek arról tanúskodnak, hogy milyen szellemű megítélésben részesült az MSZMP XI. kongresszusán az idősebb generáció s napjaink ifjúsága: „Ma is sok szó esett róla, hogy tanuljunk egymástól. Azt tudnám ajánlani, hogy tanuljunk meg a régi forradalmárok nemzedékétől ezt az ifjú lelkesedést és tüzet! ...A

nemzedékek között a viseletet, az öltözködést, a frizurát és egyébeket illetően természetesen mindig lesznek viták, ellentétek, s lehet, hogy a nyolcvan-valahány éves ember szemében a 19 éves fiatal élvhajhász... Nekünk azonban az ifjúságot aszerint kell megítélnünk: hogyan teljesíti alapvető kötelességeit, hogyan tanul és dolgozik, hogyan foglal állást a társadalmi kérdésekben, milyen a magatartása... A pártnak, a társadalomnak, az iskolának, a munkahelynek, a családnak állandóan, rendszeresen és megfelelően kell foglalkoznia a fiatalokkal. Azt hiszem, a saját környezetében is mindenki tapasztalhatta, hogy ha a fiatalot komolyan veszik, akkor komolyan megfelel a bizalomnak.”

Csongrády Béla

Körkép, 1975

A mai magyar, 1974-es novellatermésből (annak is a legjavából) válogatott *Körkép* tulajdonképpen jellegzetesen szép és szürke kötet. Ez a két egymásnak nem feltétlenül ellentmondó kategória azzal magyarázható, hogy a közepszerűség — mely egész mai prózánkat jellemzi — nyomtára a válogatásra a bélyegét.

A kritikus fanyalgása (!) első pillanatra nem indokolt, hiszen olyan nevek vannak a reprezentánsok között, mint *Csurka István*, *Hernádi Gyula*, *Galgóczi Erzsébet*, *Illés Endre*, *Mesterházi Lajos*, *Karintly Ferenc* vagy *Kolozsvári Grandpierre Emil*. Még csak az antológiák esetében szokásos hiányleltárt sem érdemes felállítani, hiszen akik nem szerepelnek ezúttal a kötetben, azok vagy nem írtak igazán jó novellát, vagy olyan utakat járnak, amelyet nem tekintünk a mai magyar próza kívánatos irányának. Megint mások pedig olyan mű-

fajú írásokkal jelentkeztek az elmúlt évben, amelyek a kötet terjedelmi korlátai közé nem — vagy csak nagyobb erőfeszítések árán férnének be. A hiányérzet, amely az olvasóban a kötet elolvasása után a nagy nevek, sőt a jó írások ellenére is keletkezik, elsősorban azzal függ össze, hogy az igazán mély benyomást keltő írás a *Körkép* ez évi anyagából kimaradt.

Pedig huszonhárom szerző műve jelent meg a kötetben, s alig van olyan, amely után az olvasó bosszankodva lapozna tovább — jó írások sorakoznak egymás után. A mesterségbeni szabályok szerint jó írások: fordulat, összefogott cselekmény, néhány biztos vonással felvázolt jellem, s jól kitapintható írói szándékmondanivaló jellemzi a novellák többségét. Nem sok figura jelentkezik a *Csörsz-Lugosy*-féle alvilágból (némi meglepetésre *Somogyi Tóth Sándor* rándult ki „az Élet sűrűjébe”); s azt sem vethetjük a szerzők szemére, hogy a divat csábításának enged-

ve „időjátékos”, esetleg „életérzéses” novellák írására adták volna a fejüket, vagy élményanyagukat a magyar művész-értelmiség sokszor periférikus problémavilágából merítették volna.

Realista, (sőt annyi esett, extrém élet-sorozat, figurát bemutató írás után) humanista írások jelentek meg a kötetben — *Sik Csaba* jó ízlésű szerkesztését dicsérve. Ezeknek a novelláknak — szinte mind a huszonháromnak — egyetlen, s alapvető problémájuk: az önmagáért való múltbanézés. A második világháborút, a századfordulót, a fasizmus korát, s általában a letűnt világokat idéző írások ezek, amelyek nem annyira drámaiak, hogy revelációt keltenének, nem annyira emberiek, hogy azonosulásra hívnának, s nem oly intellektuálisak, hogy továbbgondolásra készítenének.

A szerkesztő szándéka alighanem az volt, hogy 1975-ben, a felszabadulás 30. évfordulóján azokat az írásokat gyűjtse egy-

be, amelyek a nagy sorsfordulóra, annak egy-egy pillanatára emlékeznek — művészi színvonalon. Ehhez a dicséretes szándékhoz a magyar novellisták nem adtak elég segítséget. Nem írtak jó (vagy igazán jó) novellákat. A rutinmunka, vagy az alkalmi produkció mindent felnagyító, átrendező lelkendezése, a visszaemlékezés, esetleg a történelmi közhelyek irodalmi megfogalmazása adott némi sovány változási lehetőséget.

Az eddigiekből kiderülhetett a hiányérzet legfőbb oka: a kötet sem a mai magyar novellairódalom sokféle ízét, irányát nem reprezentálja, sem az elkötelezett szocialista próza megítéléséhez nem ad támpontot. Harminc év történelmi változásairól, a felszabadulás sorsfordulójáról sem az ágyúörgés, sem a ma heroikusnak feltüntetett (valójában szerény) ellenállási mozgalmi emlék felidézése nem ad oly hiteles, izgalmas képet, mint a mai kérdésekkel való becsületes és művészi szembenézés.

A bevezető mondat nem túl hízelgő megállapítását szeretném végezetül pontosabbá tenni. Szürke ugyan ez a kötet, hiszen a benne szereplő írások szerzői napjaink lényegéből vajmi keveset adnak vissza, s amire vállalkoznak, azt is meghaladta már az irodalmi és társadalmi értelemben vett idő. De az, amiről (s főként ahogyan) írnak — jó hagyományok folytatását is jelenti. *Sobor Antal*, *Páskándi Géza*, *Illés Endre*, *Szabó István* írásaiban akár a jóízű elbeszélő kedv, akár az írásokban kibomló nemes emberség alkalmas arra, hogy újabb olvasókat toborozzon, a novellát kedvelők népes táborát szaporítsa. Jó korfestése, mikszáthi hangulatot idéző részletei alapján *Kolozsvári Grandpierre Emil*ben sem csalódnak hívei, s *Karinthy Ferenc*et sem hagyta cserben ironizáló hajlama, mesélő kedve, személyes varázsa. Csalódást igazán saját színvonalán aluli írásaival csak *Örkény István* okozott: az „egyperces novellák” megfakultak, a „normálisak” vérszegények, méltatlanok írójukhoz.

Középszerű írások gyűjteménye tehát a *Körkép*, mint ahogy mai irodalmunk egészéből is hiányzik az igazán nagy teljesítmény. Mitől lesznek jó írások, honnan fakad az élénk irodalmi élet, amely izgalmas, érdekes alkotásokra serkentheti az arra alkalmasakat? Sokféle tényező együtthatásáról lehet szó, de annyi bizonyos: sem jó írók nélkül, sem csupán velük a kívánt minőséget megteremteni nem lehet. Nem pusztán elhatározás kérdése a jó kritikai élet kibontakozása. Ehhez légkör és kritikusok kellene. Tehetséget felkutatni, nevelni, annak útját egyengetni — az alkotó műhelyek feladata. Az alkotó műhelyekben pedig hozzáértő, becsületes és elkötelezett szakemberek munkája szükségeltetik. Olyanoké, akik a konstruktív problémaérzékeny alkotót felismerik, akik nem szencziókat keresnek (az utóbbira az elmúlt években rossz értelemben sok példát produkáltak a kiadók, folyóiratok), s olya-

noké, akik tévedéseiket nem „biztosított”, temperált írások közreadásával kívánják korrigálni.

Irodalmi életünk egészének megítélésére egy kötet recenziója kapcsán vállalkozni nem lehet. A tanulmánynál is nagyobb terjedelmű témakifejtés helyett azért végezetül egy megjegyzés még ide kívánkozik: a mai magyar valóság művészi szintézise — legyen annak formája regény, kisregény vagy novella — addig várat magára, amíg az arra érdemes alkotók napi benyomásaiktól nem függetlenednek, s látásmódjukat, mondanivalójukat praktikus szándék, a közvetlen hasznosság indítéka, nem pedig az adott világ igazságát varázsos módon feltáró igény határozza meg. (*Magvető*, 1975).

Kiss Aurél

Szép Szó, 1974

Előljáróban, emlékeztetőül: a *Szép Szó* a *Népszava* szombati számának irodalmi, művészeti melléklete, amely nevét arról a hasonló nevű (*Szép Szó*) szépirodalmi és kritikai folyóiratról kapta, amelyet antifasiszta, haladó szellemben még 1936-ban szerkesztett József Attila, Ignóus Pál társaságában. Ennek a folyóiratnak, főleg a folyóirat köré tömörülő polgári írók ideológiai ellentmondásai miatt, alaposan meg kellett küzdenie a szélsőséges, anarchikus felfogásokkal, megnyilvánulásokkal — József Attila olykor magányos farkasként küzdött a *Szép Szó* pártosságáért, tiszta irányvonalaért. Persze, mindezt azért mondtam el, hogy a kevésbé tájékozott olvasót se találja váratlanul a *Szép Szó* antológia folyamatosságára utaló cím: hiszen ez tulajdonképpen a *Népszava* szombati művelődési mellékletéből összeállított válogatás, s József Attila és a mai szerkesztők harca között aligha tételezhető föl egyenértékű analógia. Tudjuk: más volt a közeg akkor, s más társadalmi viszonyok között készülnek a mai folyóiratok és antológiák. Amiért 1936—1939-ben még az írók sorain belül is meg kellett küzdeni, az ma íróktól, szerkesztőktől közművelődési követelés.

Az idei Könyvhétre megjelent, 1974-es *Szép Szó* antológiának kritikai fejezetében *Benjámín László* emlékezik a tíz esztendeje elhunyt költőre, Kiss Ferencre, akinek négy olyan versét sikerült fölfedeznie a *Népszava* 1935 utáni számaiban, amelyek ez ideig nem jelentek meg kötetben. Az 1935. március 24-i számban jelent meg a *Vágyódás* című, két szakaszos versike:

Csöndes jósággal, ha magosra emel az alkony ereje: szépeket írni — mondogatom — be jó volna, be kellene!

Jó könyvet, melyet körülülnek a fázó, rongyos emberek, — melegedve, mint őszi időben a nap körül a fellegek...

Ezt az egyszerű ars poeticát olvasva könnyen olyan gondolata támad a kritikusnak, mennyivel nehezebb a sora a mai íróknak, mai szerkesztőknek, hiszen bár többszörösen kinyilatkoztatott támogatással, de sokkal bonyolultabb, összetettebb, noha kiegyenlítődésre törekvő társadalomban kell megtalálnia a maga egyenes útját. Immár ötödik esztendeje lehetünk tanúi a lap és a *Táncsics Kiadó* (ez adja ki az antológiát!) útkereső erőfeszítéseinek, amit (előre is bocsáthatjuk!) mind nagyobb igényesség, tisztánlátás szegélyez.

Az idei *Szép Szó* antológia tartalmasabb minden eddiginél, ötszáz oldalnál nagyobb terjedelmű olvasnivalót ígér, ami ezúttal összetételben is sokoldalúbb a korábbinál. A szerkesztők (folytonosság vezérelte) szándéka alapján az idén is novellákat, verseket, írói jegyzeteket, tanulmányokat, kritikákat tartalmaz, mitöbb, az idén új ciklussal is gazdagodott az antológia, mert a kötet tizenhárom riportot is közöl. Száz-hét szerző vonul fel a témáikában annyira gazdag kötetben, s az írók között az élő klasszikusok és a kezdő huszonévesek egyaránt képviselve vannak.

A kötet ezúttal is a novellákkal, elbeszélésekkel indul, s igen magas színvonalat üt meg *Bertha Bulcsú* ciklusnyitó novellája, a *Tértanulmány*, amelynek szerkesztését, felépítését, megírásának módját valamiféle íróiskolában tanítani lehetne. Egy sötétkamra magányában és sötétségében szerzett reflexiók alapján megelevenedik egy fővárosi bérház felszínes és felszín alatti élete. Néhány oldalban jellemek, emberek, örömök és tragédiák sora. De az összetétel egyébként is a jó írások arányáról tanúskodik: *Cseres Tibor* igazán nagymestere a katonatörténetek, élmények tolmácsolásának, most is (*Át a jégen*) feszülten figyelhetjük a harmincéves, meg-rázó eseményt, a menekülést a Balaton befagyott jégén. De sokáig emlékezetes marad majd számunkra — az antológiabeli újraolvasás után különösen — *Gáll István*, *Illés Endre* (oh, milyen pihekönnyen szaladnak végig az olykor súlyos terheket hordó szavak a papíron!), *Szeberényi Lehel*, sőt a T-betűsök, *Tatay*, *Tersánszky*, *Thiery*, *Tuli* írásai. Sokkal kisebb arányban, mint az élő irodalomban, akadnak ebben az antológiában is gyengébb írások, mint például *Fejes Endre* *Műhelyforgácsok*-ja és *Földeák János* *Hát te ki vagy, kisanyám*-ja. Oly kirívóan gyengék (az első tartalmatlan, öncélú, beteges, a másik jószándékú, de a sematikus korszak rossz irodalmára emlékeztető), hogy érdemes lett volna kihagyni őket. Az idős Ráday Gedeon (*Kazinczy* kortársának) *Dugonits Etelkájáról* írott kritikájának egy éles mondata kísért ezeket olvasván: meg lehetne ugyanis javítani, „ha ahhoz semmi sem

adattatnék ugyan, de belőle vagy harmada el vétetnék”.

Nagy és kellemes meglepetést nyújt a *Virágok virága* című versválogatás: mintha az annyira kívánt irányban megújult volna a magyar költészet, s hirtelen egyszerre szeretnének eleget tenni elmulasztott köteletségüknek a versek írói. Persze, ne ámítsuk magunkat, mindez optikai csalódás. A költők egy nagy része a valóságban elveti, sőt megveti a közérthetőség követelményét, a tömegekkel való kapcsolat elvárását! Az antológia inkább a *Népszavában* megmutatkozó következetesebb szerkesztési elvek tükröképét adja!

...Dicsértessél, falatnyi gyáram,
elvesztettnek vélt munkásosztály.
Szülő-anyaként táruló test:
dicsértessél, sziget, te áldott,
s lomb-koronás öböl-öledből
születő hajó-karavánok.
Dicsértessék, minden szolgálód,
és dicsértessék minden géped,
dicsértessék szigorúságod:
rajtad nem tántorogva lépek...

Így ír *Fohászt* az óbudai hajógyárhoz *Soós Zoltán*, az indulás óta szívvel-lélekkel elkötelezett költő. Az elkötelezettség nála nem séma, nem modor, hanem költői énjének igazi valója. Azért olyan őszinte, nyílt, munkás-paraszt szíveket is nyitogató. S jó látni, hogy nincs egyedül. Csodálatos műrekek *Simon István* költeménye, a *Segédmunkás a körúton*, ahogyan fölismeri, néhány ecsetvonással leleplezi a faluról nemrégiben fölkerült embert a főváros flaszterján. *Káldi János* lírai hangon vall önmagáról, társadalomról, kötelességekről (*Zugass csak*):

Szorgosan teszem a tehetőt:
agyamban szülöm a jóidőt,
sürgetem, csillagom, a jövőd.

De szívesen idéznék *Horváth Lajos* Hóidőzójéből, *Illyés Gyula*, *Garai Gábor*, *Erdélyi József*, *Boda István*, *Bényei József*, és *Baranyi Ferenc* költeményeiből is, ha a hely engedné. Ez a versválogatás már költő és olvasó elérhető, megvalósítható közeledéséről tanúskodik.

Az írói jegyzetek arról győznek meg, hogy azok az írók tudnak csak problémákat fölvetni, akik nemcsak elefántcsonttornyos magánéletükből ismerik az életet, hanem benne élnek a „sűrűben”. Igaz, ez kihat irodalmi munkásságukra is. Az életismeret, a dolgozók gondjaival, örömeivel való azonosulás hatja át például ezek alapján *Csák Gyula* és *Fekete Gyula* (nem csak az antológiában közölt) jegyzeteit is. Egyébként a jegyzetek, riportok, kritikai írások is magukon viselik azokat az új jegyeket, amelyek a közművelődés politikai megfrissülése, felújítása után hirtelen keletkeztek. Az antológia füljegyzetében olvasható sorok teljesen igazak: „*Természetesen a jegyzetek és a kritikai írások szemlélet-*

módjában is új hang fedezhető fel, kapcsolódva az elmúlt időszak kultúrpolitikájában bekövetkezett változásokhoz, oly mértékben, ahogy azt a szellemi-ideológiai élet eseményei megkivánták.”

A kötet válogatói és szerkesztői minden eddiginél alaposabb, körültekintőbb és felelősségteljesebb munkát végeztek. *Gerő János*, *Csanády János*, *Kiss Dénes*, *Tamás Menyhért* gondosan ápolták a Népszava munkáscentrikus, esztétikai igényességre törekvő szép hagyományait. A könyvkiadó részéről a rendelkezésére bocsátott anyagból *Tuli József* felelős szerkesztő állított össze könyvet. Kár, hogy az illusztrációk felsorolása kimaradt a tartalomjegyzékből.

A Könyvhét egy kellemes kiadványát vehettük tehát az idén is kezünkbe, amikor a *Szép Szó* antológia gazdag anyagából szemelgettünk. Mert egy antológiát csak úgy szabad olvasni, mint egy Ady-kötetet, mint egy bibliát, bele-belelapozva, pillanatnyi hangulatunkhoz igazodot-tan, válogatva. (*Táncsics, 1975*)

Lakos György

Eső a szilfák levelén

(Fiatal prózairók antológiája)

Egy antológia összeállításában mindig van valami esetleges, hiszen különböző minőségű, hangulatú, témájú írások kerülnek egy kötetbe. Megkeresni bennük a közöst, az előremutatót, ami valamilyen jelzést ad az írók és az általuk képviselt próza irányairól-lehetőségeiről, reális vagy legalább is azt megközelítő képet adni az olvasónak, nincs minden felelősség nélkül.

Jelen esetben prózairódmunk legfrissebb nemzedéke mutatkozik be. Ők már túlnyomórészt ebben a társadalomban születtek, élményeiket itt szerezték. Kézenfekvő a kérdés: ezekből mit és hogyan hasznosítottak.

Az egyik kitalintható vonulatot a magányosság tematikája adja. A Bistey Attila „elbocsájtott” veteránjával kezdődő sor. Farkasházi alakjain át Ungvári Rudolf magára maradt sci-fi hőseiig hosszan kígyózik. A szerzők alapvetően morális alapállásúak. Írásaikban jelentős teret, terjedelmet kap az elmeanalízis, az életmodellek bemutatása, polemizálás az anyagiak bűvkörében kellő életvitellel. Ez a kérdés kiemelt hangsúllyal vetődik fel Bólya Péter, Mócsi Ferenc, Magyar Katalin és Pelle János írásaiban.

Fiatalokról lévén szó természetes, hogy újságra, eredetiségre törekszenek. Ez néha buktatókkal jár. Bólya Péter egyik írása például egy módszer paródiájaként is felfogható (Az udvar közepe). Najmányi Lászlót lecsúszított világában groteszk humora, ötletei ellenére sem tudtuk követni. Vitathatatlan, hogy a mezőnyben Fábrián László az egyik legkimunkáltabb írói eszközökkel rendelkező alkotó. De versbeszédyszerű, barokkos zsúfoltságú prózájában, szinte elveszik a történet. Kár.

Ha Najmányit, Fábriánt nehéz követni, úgy Farkasházi túlzottan a közönség elé megy. Figurái Moldova, Fejes Endre hőseivel rokoníthatók. Igen színesen ír, de ennek a novella alapmotívuma vallja kárát. Elveszik ebben a valószínűtlen világban.

Fentebb az eredetiségre-törekvős veszélyeiről szóltunk, de úgy érezzük, megtalálható a kötetben a másik pólus is. A novellák egy része túlzottan az egyszerűség, a valósággal való közvetlen kapcsolat szintjén marad. Bistey Attila etikus indítékkal írt novellát, de nem sikerült elrejtienie, hogy előbb volt a gomb, és ahhoz készített kabátot. Darányi Marianna novellája nem tud túlelmelkedni a magánügy szintjén és ezen a nőiesen aprólékos leírások sem segítenek.

A valóságanyag és az író közvetlenség optimálisabb arányait figyelhettük meg Bulla Károly, Spiró György, Pelle János és Mócsi Ferenc írásaiban. Ami Bulla Károlyt illeti: nála már önvészélyes a szakmai tudás. Zárt, feszes, drámai novellát ír. Az elhallgatások lehetőségét adnak az olvasónak a továbbgondolásra. Ilyen biztos kézzel bármikor lehet egy jó novellát írni. Hasonló veszélyek fenyegethetnének Spiró Györgyöt is, de ő tőprengő, meditatív alkat tele képtel, így önkontrollal is. Mócsi Ferenc célratorősen, jó ökonomiával ír le egy folyamatot, mely az önépítkezés igényével indul, de szükségszerűen csap át az ellenkező végletbe, az öngyilkosságba. A szerző valóságos tendenciát próbál megragadni példabeszédyszerű előadásmóddal. Pelle János egyetemista létére is már-már szociografikus hitelességgel tudja bemutatni egy gyakorló tanárnő világát. Írása jól szemlélteti azt az attitűdöt, amellyel a végzős fiatalok elkerülik a tanári pályát. Magyar Katalin beszámolót ír egy riportról. Keményen, szinte filmszerű kontrasztossággal rajzolja fel az esetet és a segítségre sietők világát. Konok igazságkutató hajlama Galgóczi Erzsébetéhez hasonlít. Jó szociográfákat tudna írni.

Lehet vitatkozni Tóth Bálint szerepeltetésén. Mint költő már ismert és elmúlt már negyvenöt éves is. Írásait szívesebben láttuk volna külön kötetben. Annál is inkább, mert ebben a mezőnyben ő a legkiforrottabb, legérettebb író. Élményvilága is gazdagabb a többiekénél. Előnye, jelen esetben, jogtalan előny. A Krisztus köténye című elbeszélésében a felszabadulás előtti magyar középosztály viselkedésének, orientációjának igen érzékletes rajzát adja. Közvetlen ifjúkori tapasztalatai és az azóta eltelt évtized nála igen szerencsésen egészíti ki egymást. Lehet, hogy a későbbi idők is ilyen jól meg tudná írni? Íráskészsége mellett felelősségérzete is garancia további útjára is. Hadd idézzünk Tóth Bálint (az antológia címét is adó) novellájából: „Rá kéne gyújtani, csak fel ne ébresszem. Így. Milyen tehetséges, öt év múlva már többet fog tudni, mint én. De egyelőre még én tudok többet. Ha megérzi erejét, biztosan elhagy. Talán öt év sem kell. De most még én vagyok az erősebb. Aludj csak kisfiú, még nem tudod, mi vár rád. Nem egykönnyen foglak odaadni, elereszteni.” (*Magvető, 1975.*)

Rásó József

Lengyel József

Az őszinteség lépcsőin

Lengyel József életműve, írói pályája sajátosan alakult. Ígéretes, mondhatnánk, „szabályszerű” indulás után sajnálatosan hosszú — mert hisz ez az írónak és a magyar irodalomnak is egyformán veszteséget jelent! — kényszerűn következett. Így ír erről az „Életem — emlékeim” című vallomásában: „Az én szerény életművemre térve egyáltalán nem volt biztos, hogy én ezt meg tudom írni. Az biztos, hogy egy kicsit későn kezdtem el, és sok mindenre egyszerűen már fizikailag nem vagyok alkalmas, hogy megírjam. Hogy jó-e, ha a kor egy írórt pártol, vagy nem pártol, ez nagyon

kétséges. Például jó lett volna, ha huszonöt éves koromban nagy ünneplésben van részem? Nem egészen biztos. Esetleg elkapottnak semmit sem produkálok. Ilyen esetek voltak. Vannak egykönyves írók. De jó az, hogy olyan későn kezdtek el olvasni? Egész biztos, hogy ez se jó. Mert talán előbbi és nagyobb biztatásokra — itt nem szószterinti biztatásokról, hanem a kor biztatásáról van szó —, talán valamivel többet is tudtam volna produkálni. Hát ami van, az van, ami nincs, az nincs.”

Igaz, ami nincs, azt fölösleges és hiábavaló lenne a kortól vagy az írótól számonkérni. A kritikus — esetünkben igen hálás — tisztelte az, hogy elmondja a véleményét Lengyel József legújabb kötetéről. Hangot adjon annak a tiszteletnek, csodálatnak, amellyel ennek az idős mesternek, ám még ma is eleven, izgalmas, mert — jobb szó híján — „problémaérzékeny” írónak adóznak. Mert igaz ugyan, hogy ő is elfárad, elkedvetlenedik sokszor, s ezt „be is vallja”: „Fáradt vagyok. Folytonosan cikkeztek? Próbálják meg mások, akikben még van harci kedv. Az én harci kedvem, ha nem is lohadt le, de nagyon leszűkült.” Ha ez a fáradtság, ez a leszűkült harci kedv, akkor mit szólunk mi: a jó néhány évtizeddel később születettek, akik jócskán unokái lehetnének Lengyel Józsefnek? Ha van valami, ami lenyűgözi, jótékony izgalmi állapotba hozza a kötet olvasóját, akkor az éppen Lengyel József fiatalos harci kedve és sokoldalúsága. Irodalmi életünkben sajnálatosan kevés írónk vállalkozik arra, hogy neve, súlya, élettapasztalata és irnitudása „márkájával” jelen legyen a közéletben is. Illetve, ha nem akarunk igazságtalanként lenni azt kell mondanunk, hogy ebből a „nagy öregjeink” veszik ki példamutatónak a részüket! Gondolunk itt pl. Veres Péterre (míg élt), Illyés Gyulára vagy éppen Lengyel Józsefekre. Amit ők mondanak, arra mindig oda kell figyelni, szóljanak „kis dolgokról” — mint például, hogy miért nem lehet aszpirint is kapni az automataktól, tehermentesítve ezzel a receptgyártásra kárhoztatott, agyonterhelt orvosokat — az esztétika, művészettörténet vagy éppen a politika kérdéseiről.

Amellett, hogy Lengyel József cikkei mindig gondolatgazdagok, olvasmányosak is. S itt most nem is arra gondolunk, hogy „jól vannak megírva”, hiszen ez a megállapítás már-már sértő is lenne egy íróról szólva. Nem, Lengyel József írásai kitűnő *publicisztikák* is. Pontosan vesznek célba egy-egy jelenséget, taktikakövesen bánnak magával a szóval, világosan érvelnek ugyanakkor rokonszenvesen személyesek is. Amikor pl. a filmgyártásról, regényei megfilmesítéséről (vagy azok „megtortepedezéséről”) beszél, vagy pl. Szabolcsi Miklóssal vitatkozik József Attiláról vagy egy antológiáról stb., akkor a sértés szándéka és árnyéka nélkül mindig egyes szám első személyben a *véleményét* mondja. Miért rokonszenves ez a magatartás? Irodalmi, művészeti vitáinkban eluralkodott egy álobjektív, ugyanakkor a személyeskedéstől, a sértésektől sem tartózkodó vitamódszer, amely nem egy-egy jelenséget, hibát vagy téves gondolatot vitat, de sokszor magának a szerzőnek a hozzáértését, illetékességét sőt a tisztességét is. Ugyanakkor néhány kesztyűt egyszerűen nem vesznek fel azok, akiknek odadobták. Ilyen — hogy csak egy példát említsünk a kötetből —, az „Őskán épült újdonságok” című cikk. Nem arról van szó, hogy Lengyel József — vagy bárki más — tévedhetetlen, hogy egy-egy cikk hatására terveket borítsunk fel, fogalmazzunk át. De miért ne lehetne a közvéleményt is még alaposabban tájékoztatni arról, hogy pl. mi épül, hova épül, miért épül? Miért ne lehetne erről vitákat rendezni? Hiszen — végül is — nekünk épül, értünk épül itt minden! A napi sajtó sokszor rosszul értelmezett szemérmességéből — vagy ez csupán kényelemszeretet? — „vita előzte meg a határozatot” sztereotípiával tudósít pl. a tanácsulésekről. Az ilyen megfogalmazás amellett, hogy *nem tudósít* — úntottan lapozza tovább az olvasó a

cikket — még félre is informál. Azt a tévhitet erősíti, hogy „fejbőlintőjanosok” döntenek fontos dolgokról. Miért nem írjuk azt, hogy X, ezt, Y, azt, Z, meg amazt az alternatívát javasolta, de csak *erre* van pénz, ez a legracionálisabb stb.

Csak látszólag kalandoztunk el Lengyel József könyvétől. Ő ugyanis éppen arra mutat példát hogyan kell tisztességes, jó publicisztikát írni. Csupán egy mondatnyit az említett cikkéből: „A rossz és helytelen épület elől azonban nem tudunk kitérni, ha akarjuk se hunyhajjuk le a szemünket, különösen, ha az középület, amelyben dolgozunk van, vagy ott intéződnék némely dolgaink”. Van persze arra is példa, amikor „felveszik a kesztyűt”. Az Élet és Irodalomban olvashattunk annak a fiatalembernek az esetéről, aki a faliújságra akarta tenni Lengyel József remek kis írását „Egy tradíció felújításáért” — a pártmaximumról. „Vagyunk néhányan, akik azt hisszük, hogy a pártmaximum hagyományának visszaállítása felért egy tucat, a párt tisztaságáról elhangzó deklarációval. Várjuk a helyeslőket és az ellenzők nyilatkozatát.” Nos, az Élet és Irodalomból megismert vezetők válasza aligha a leghelyesebb... bár Lengyel József se hitte, hogy egyetlen cikk hatására minden visszas jelenség egy csapásra megszűnik.

Túl sokáig is időztünk ezeknél a közéleti jellegű cikkeknél az esztétika rovására. Talán e sorok írójának az ízlése a „ludas” abban, hogy ezeket nagyobb izgalommal olvasta. Ezek a cikkek adták a könyv címét is. Az őszinteség ritka kincs, óvni és támogatni kell akár nagy írónál, akár közönséges halandónál találkozunk vele. Mintaszerűnek érezzük pl. ahogyan Lengyel József az Internacionale strófaival strófaiból magyarázza elhíthető erővel optimizmusát: „Mit tanácsolhatnék? Csak ennyit: legyetek megfontoltak, és mégis merészek, legyetek merészek és mégis megfontoltak. És értsétek: a remény nyílt útja, ma is az, amit az internacionálé oly világosságot teremtő fényszórója megvilágított. Kövessétek jobban, értelmesebben, nyitott szemmel.” („Válasz egy kérdésre”)

Külön cikket érdemelnének a kis esszék a „Széjegyzetek a regényírásról”, a „Jegyzetek Tolstoj Háború és Békéjéhez”, vagy „Tankó Balázs: Életem sora 1915—1932-ig” megrendítő kis remekéről, vagy a „Kötelezni: nem Megszerettetni: igen!” bölcs intelmeiről. De végül is egy recenzió célja nem lehet a teljesség. Ha sikerült elhíthetni az olvasóval, hogy Lengyel József, a kommunista, az író, a publicista könyve friss és izgalmas olvasmány, amelyet le kell venni olykor a polcra, hogy erőt mérítsünk belőle, el is értük célunkat. (Magvető K. 1974.)

Horpácsi Sándor

Dr. Balogh Sándor

Parlamenti és pártharcok Magyarországon 1945-1947

Ez év elején került az olvasók kezébe dr. Balogh Sándor egyetemi tanár *Parlamenti és pártharcok Magyarországon (1945—1947.)* című könyve. A mű a megyéből elszármazott tudós több mint évtizednyi kutatásain alapul, s (számos cikk, tanulmány, rész munka után) felszabadulásunk 30. évfordulójára állt össze, érett meg a történeti irodalomban alapvető jellegűnek számító tudományos munkává

A szerző „bizonyítási eljárásai” során számos ponton kilép a címben meghatározott keretek közül, de mindig azzal a szándékkal, hogy más területeken is vizsgálja a pártok tevékenységét és ennek kapcsán újabb és újabb tényekkel támasza alá mondanivalóját. Vizsgálata kiterjed (a fejlemények logikája is ezt diktálja) a korabeli politikai küz-

delmek sajátos színterére, a parlamentre is. Balogh Sándor munkájának jelentős érdeme, hogy a népi demokratikus forradalmi fejlődést a nemzetközi viszonyok alakulásával kölcsönhatásban mutatja be, elkerülve az egyoldalú megközelítést, amely a szóban forgó folyamatot a „szövegkörnyezetből” kiragadva vizsgálja.

A szerző hét önálló fejezetben fejt ki a témával kapcsolatos kutatásainak eredményeit. A fejezetek gyakorlatilag a tárgyalt időszak legfontosabb állomásai. Közülük az olvasó számára új ismereteket vagy új megközelítést jelentő néhány részletre hívnam fel a figyelmet a teljesség igénye nélkül. Ezek sorából többek között kiemelném a koalíciós pártok nemzetközi kapcsolatainak és külpolitikai törekvéseire irányuló tevékenység bemutatását, az 1945-ös választójoggal kapcsolatos álláspontok egyeztetésének és a törvényjavaslat elfogadásának, a Tildy-kormány programjának és parlamenti fogadtatásának, valamint a Nagy Ferenc-féle kormány tevékenységének alapos kifejtését. Az utóbbinak, továbbá a Peyr-féle memorandumnak, az SZDP és a Kisgazdapárt jobboldala egységbontó törekvéseinek, és az e kérdéssel kapcsolatos korabeli állásfoglalásaiknak bírálata a mai napig aktuális, nemcsak tudománytörténeti, de politikai nevelési szempontból is. Ezt felszabadulásunk 30. évfordulója alkalmából rendezett emlékülések, tudományos ülésszakok, ismeretterjesztő előadások, kiállítások, tanulmánykötetek pozitív tapasztalatai éppúgy igazolják, mint határainkon túl a reakciós politikai emigráció történelmet meghamisítani igyekvő próbálkozásai.

Figyelmet érdemel a választójogi törvény módosításával (amely során az 1947. nyarára már vereséget szenvedett Kisgazdapárt kiábrándult tömegeinek a megnyeréséért is folyt a munkáspártok között a harc) kapcsolatos álláspontok szemmel kísérése. A pártok választási programjának, majd a választási kampánynak (és nem különben a választás eredményeinek) értékelése ugyancsak számos ponton bővíti ismereteinket, ad hasznos útbaigatásokat.

A könyv nagy értéke, hogy rendkívül gazdag, eddig nem, vagy kevésbé felhasznált forrásokra támaszkodik. Különösen értékesek az időszak politikai vezetőinek visszaemlékezéseiből vett idézetek, az MKP, SZDP, FKGP, NPP, PDP 1945. nyári, vidéki taglétszámát bemutató adatok, a különböző pártok külföldi kapcsolatairól szóló információk, a különböző funkciókban bekövetkezett személyi változásokról adott tájékoztatók. A koalíciós pártok dokumentumaiból adott kivonatok, az üzemi és nemzeti bizottsági választásokról készített feljegyzések, idézetek a reakciós politikai vezetők nyilatkozatainak, a választási propaganda költségeinek közlése nem csupán kiegészítő jellegűek, hanem új ismereteket is nyújtanak.

Mindezek alapján teljeseb meggyőződéssel ajánlom a párt és tömegszervezeti tisztviselőknek, apparátusi dolgozóknak, helytörténészeknek, honismereti aktíváknak, történelemtanároknak, propagandistáknak, hogy tanulmányozzák és munkájukban hasznosítsák Balogh Sándor igen értékes, tanulságokkal szolgáló, mai aktualitásokat is tartalmazó könyvét. Hasznosan forgathatják azt a magyar munkásmozgalmat tanulmányozók, a középiskolai történelmi szakkörök; de úgy érzem, a szélesebb olvasóközönség számára is tanulságos olvasmány. Gondolati tömörsége, stílusa, mondanivalójának sokoldalú, de árnyalt kifejezőmódja, a tanulmány zárt rendszerű, jó tagolású megszerkesztése, a szintézisalkotásra való törekvés jól ötvöződik a történeti események hiteles, s ezért hatásos kifejtésével, a gördülékenységgel, az élményszerűséggel. (Kossuth. 1975.) Dr. Molnár Pál

„Az ösvény kiépítése között”

Szerencsésen alakul a megye művészeti élete, pezsgő, sokrétűsége most alakul igazán. A salgótarjáni zománchiennalé, szabadtéri szoborkiállítás, tavaszi tárlat ma már mind jobban országos jellege folytán egyre látványosabban bomlik ki a (ma még elsősorban képző-) művészet nógrádi karaktere. A festészet, szobrászat, grafika rangos, országosan is számon tartott eredményei láttán sikeresen kapcsolódnak Nógráddal a fővárosban és az ország más tájegységeiben alkotók.

Am a célok, és dédelgetett álmok még kisfiúsan szeplősek. Sok még a véletlenszerűség, az „alkalmi” munka abban, ami van — ha

az összesség magában hordozza is maradandó nemesítő program-értékeit.

A művészet fészekrakását döntően befolyásolja az a közeg, ami-be beépül; ahol vára lehet (vagy nem lehet) az általános társadalmi tudatformálásnak, ahol igazán természetes otthonra találhat (vagy menekülnie kell).

Vizsgálat tárgyává kell tehát tenni, mit kíván egy bizonyos tájegység; miként legyen a művészeti élet adekvált tükré a konkrétan adott társadalmi, gazdasági szituációnak.

Nálunk, ahol az ipar, a nagyüzem szabja meg a gondolkodás élelmód táguló határait, az iparművészet jelenléte szinte nélkülözhetetlen. Az üvegyári tervezőművészek, a romhányi keramikumművészek, az önállóan alkotó iparművészek mind jelentősebb szerepét kell számba vennünk a megye művészeti életének jövőjét illetően.

1946-ban születtem Törökszentmiklóson. Az Iparművészeti Főiskola kerámiaszakán végeztem 1971-ben, tanárom Csekovszky Árpád volt. 1971-ben részt vettem a Siklósi Kerámia Szimpozionon, és 1972. júniusáig „lent” is dolgoztam az alkotótelepen. 1972. júniusától vagyok a Romhányi Építési Kerámiagyárban. 1972-ben közös kiállításunk volt Horváth Sándorral Miskolcon, egyéni alkotásokkal szerepeltem a Siklósi Szimpozion kiállításán (1971), a Salgótarjáni Tavaszi Tárlaton (1974), a Nógrád megyei művészek kiállításán Miskolcon (1975). A diplomamunkám szerepelt (1971-ben) a faenzai kiállításon és Milánóban.

— *Mi az, amit feltétlenül szükségesnek érez elmondani a kerámiáról Csemán Ilona keramikumművész?*

— Évezredekkel ezelőtt is ismerték és használták: végigkíséri az emberiség kultúrtörténetét.

A különféle technikai célokra gyártott kerámia-alapanyagok ma már nemcsak a hagyományos használati tárgyak készítésére alkalmasak, hanem önálló kifejező erőt hordoznak. Ugyanúgy általános emberi gondolatok közlésére alkalmasak, mint a vászon, a fa, a kő, a festészetben, szobrászatban. Plasztikus, formázható, alakítható, nyomatokat, gondolatokat vesz fel. Természetes anyagszerűségével, struktúrájával kifejez. A szilikát energiaközlés is, hiszen tüzegetés után válik maradandóvá, kiegészítve egy új, eddig nem létező anyag jön létre.

— *Mit jelent a keramikumművésznak, aki tudvalevően az egyedi alkotások „szülője”, az üzemi „főállás”?*

— Nagyon sok kötöttséget. Ez a kérdés felvet egy nagyon bonyolult, szerteágazó problémát. Az üzemi, a gyár közösséget jelent, együtt megoldandó problémákat, feladatokat. Egy üzemben nem egy-egy tárgy készül, hanem sok ezer, tízezer. Amikor „tervezünk”, figyelembe kell vennünk az üzemadta technológiát. Feladatunk nem fejeződik be azzal, hogy elkészítünk

egy prototípust, amit már úgy kell kialakítani, hogy megfeleljen a gyártási követelményeknek. Ezt a tárgyat végig is kell kísérni a termelési folyamaton, a hibákat állandóan korrigálni, vigyázni arra, hogy a termék utolsó darabja is olyan legyen, mint az első: esztétikai minősége kifogástalan.

A gyártás szervezete (szükségszerűen) nem enged meg improvizálást, véletlenszerű hatásokat. A probléma ott kezdődik, hogy az alkotóművész intuícióval közelíti meg a világot, ami úgy jelentkezik, mint improvizált, véletlenszerű gondolatok, tettek szövevénye. Erre jut kevés idő: arra, hogy gyűjteni, összegezni-rendezni, elmélyülni, széles látókörrrel érlelni tudjunk egy-egy problémát, feladatot. Megduplázott energia szükséges ahhoz, hogy részt vegyünk kiállításokon, pályázatokon; a lektorátusi megbízások elkészítése háttérbe szorul, holott ez is feltétlenül hozzátartozik a gyakorló iparművész önképzéséhez.

Talán ezzel is magyarázható, hogy sok gyári művészről nagyon keveset tudunk, munkáit alig ismerjük. Nagy a veszély, hogy az ember elszigetelődik, megragad egy szinten, továbblépni képtelen, a kötöttségek miatt beszűkül.

— Az egyedi alkotások a világról alkotott közvetlen élmény, a világ „lereagálásként” jönnek létre. A teljességre törekvés maximumával, áttétel nélkül, egyéni kivitelt útján, amely adódik az anyag alakíthatóságából, amelybe tehát a gondolat-tól idegen motiváció, hatás nem kerül bele. Az egyedi alkotás, művészi fogalmazás, továbblépés, út rendkívül szükséges: egyetlen előnye — ösvényvágás az ismeretlen felé.

A sorozatgyártás — az ösvény kiépítése között. A sorozat áttételeken keresztül, meghatározó szempontok szerinti alkalmazása mindannak, amit az egyedi alkotó folyamatban sikerült kimunkálni, rögzíteni, megfogalmazni.

— *A megye képzőművészeti élete gazdagabb lett általa, hogy most már az iparművészek alkotásai is színezik a me-*

gyei tárlatokat. Lát-e határvonalat mai képzőművészeti életünkben a képzőművészet és iparművészet között?

— Határvonal, megkülönböztetés országos szinten van, bár szerintem csak a feladatok és az anyag (amiben problémáival megbirkózik) tesz különbséget képző- és iparművész között. Öröm nekünk, hogy Nógrádban ezt nem tapasztaltuk, egyenrangúként veszünk részt a megyei művészeti életben.

— *Szokványos kérdés, de bizonytalansággal jár; milyen terveken dolgozik jelenleg, milyen álmai vannak művészete további útján? Vannak-e akadályozó tényezők, s mik azok — egy üzemhez tartozó művész életében?*

— A Kőbányai Kultúrközpont körgalériájának padlóburkolata a legközelebbi munkám. Érdekes, izgalmas feladat. Lehetőséget ad arra, hogy egy-két különbözőképpen forgatható, derékszögrendszerű, 15x15-ös lappal egy hatalmas körgyűrű közlekedési irányait a funkcionak (kijárat, színházbejárat, társalgórész, büfé) megfelelően megpróbáljam szervezni, irányítani, befolyásolni.

Már egy év óta gondolkozom — sajnos ennél tovább nem jutottam — egy lektorátusi megbízáson, amely a Romhányi Tanács házasságkötő termébe készülne. Ideje lenne komolyan foglalkozni vele. Készülünk a salgótarjáni augusztusi közös kiállításunkra... és természetesen itt vannak a gyári feladatok. Szeretném, ha a romhányi padló- és falburkoló lapok versenyképesek lennének a nagy hagyományokkal rendelkező olasz lapokkal. Az akadályozó tényezőkről most nem mondok semmit. Illetékesek, reméljük, tudnak rólok és foglalkoznak velük, hiszen ezeken a problémákon csak központilag lehet segíteni, s mert az „összes” iparban dolgozó művész helyzete megoldatlan. Márpedig egy tervezőművész „forintképző tényező” is: nemcsak a művész saját, hanem a népgazdaság közérdeke is jobb munkája.

Czinke Ferenc